

Wprowadzenie *do Dzieł zebranych Barbary Skargi*

Powołana w listopadzie 2011 roku Fundacja na Rzecz Myślenia im. Barbary Skargi za jeden z najważniejszych swych celów statutowych uznała krytyczną edycję dzieł Barbary Skargi. Obranie takiego celu wynikało z poczucia głębokiej wdzięczności i chęci oddania hołdu osobie i dziełu profesor Barbary Skargi przez założycieli Fundacji – jej uczniów i przyjaciół. Nie tylko jednak motywy emocjonalne legły u podstaw tego pomysłu. Barbara Skarga – poprzez swoją niezwykłą osobowość, naznaczoną dramatyczną biografią, i poprzez swoje dzieła, publikowane po powrocie z „nie ludzkiej ziemi” od początku lat sześćdziesiątych do śmierci w 2009 roku – wywarła wszak niedający się przecenić wpływ na kształt polskiej filozofii i – szerzej – humanistyki przełomu XX i XXI wieku, a w ostatnich latach, dzięki zaangażowaniu w publiczne dyskusje o charakterze moralno-obywatelskim, również na kształt świadomości zbiorowej Polaków.

Gdy wziąć pod uwagę wyłącznie spuściznę teoretyczną pozostawioną przez Barbarę Skargę, widać wyraźnie, że wielkość tego wpływu można mierzyć zarówno miarą ilościową (zakres zainteresowań), jak i jakościową (oryginalność ujęć, siła oddziaływania). Zainteresowania badawcze Barbary Skargi, znajdujące wyraz w jej publikacjach, koncentrowały się, ewoluując, na kolejnych obszarach problemowych filozofii, a ona sama występo-

wała to w roli historyka filozofii, to w roli historyka idei, to w roli metodologa, to znowu w roli odnowicielki metafizyki czy w roli komentatorki zachodzących zmian cywilizacyjnych. Początkowo prace filozoficzne Barbary Skargi dotyczyły historii polskiego pozytywizmu; następnie naturalnym krokiem było cofnięcie się do źródeł, czyli podjęcie studiów nad filozofią „ojca” pozytywizmu Augusta Comte’a oraz innych reprezentantów tego nurtu (Ernest Renan i Claude Bernard), a także poddanie historycznej i teoretycznej analizie sporów, jakie wybuchły po śmierci mistrza wśród jego francuskich uczniów, dzieląc nieodwołalnie „szkołę” na „ortodoksję” i „rewizję”. Publikacja wyników tych badań przyczyniła się do wyraźnego rozpoznania wśród polskich historyków oryginalnych cech pozytywizmu polskiego, a w odniesieniu do procesów zachodzących w pozytywizmie francuskim była na gruncie polskim zupełną nowością. Taką też nowością były kolejne dzieła Barbary Skargi, będące rezultatem jej badań nad innymi niż pozytywizm nurtami filozofii francuskiej XIX wieku, takimi jak francuski spirytualizm wywodzący się od Maine de Birana, neokrytycyzm, „filozofia refleksyjna” czy filozofia religijna. Badania te w naturalny sposób doprowadziły Barbarę Skargę do filozofii Henriego Bergsona, która na dłużej stała się wyróżnionym obszarem jej analiz. Dzięki tego rodzaju publikacjom Barbara Skarga stała się prawdziwym „ambasadorem” filozofii francuskiej w Polsce, przyczyniając się do wyraźniejszej jej obecności w świadomości teoretycznej filozofów polskich i do intensyfikacji badań nad nią, nie tylko w jej historycznych, lecz także współczesnych postaciach.

Kolejnym obszarem problemowym, który przez kilka lat stanowił pole badań Barbary Skargi, stała się swoista metafizyka, wyrastająca z jej refleksji nad pracą historyka filozofii czy historyka idei. Tu Barbara Skarga wystąpiła już nie w roli historyka filozofii, lecz jako metodolog badający strukturę i dynamikę zmienności i trwania poszczególnych „formacji intelektualnych”, charakteryzujących życie umysłowe poszczególnych epok. W tych

badaniach Barbara Skarga zbliżyła się – zapewne również dzięki bezpośredniej współpracy i towarzyskim kontaktom – do „warszawskiej szkoły historyków idei”, którą tworzyli tacy badacze, jak Leszek Kołakowski, Bronisław Baczko, Andrzej Walicki, Jerzy Szacki czy Adam Sikora. Wyniki tych badań doceniono również we Francji, publikując przekład dotyczącej tej problematyki książki *Granice historyczności*.

Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku uwaga Barbary Skargi skupiła się na problematyce o charakterze metafizycznym. Przy czym jej prace z tego zakresu nie są już pracami historyczno-filozoficznymi: badaczka podnosi w nich największe, tradycyjne problemy metafizyki, wychodząc od najbardziej współczesnych projektów filozoficznych (Heidegger, Levinas, Derrida) i konfrontując je z rozwiązaniami wielkich klasyków (Platon, Arystoteles, Leibniz) – by wypracować własne podejście do najważniejszych pytań filozofii, podejście, które uwzględniła głównie przeprowadzone dotychczas krytyki metafizyki, od krytyki Kantowskiej, poprzez scjentyistyczną, aż po postmodernistyczną. Publikacja tych prac przyczyniła się do wzrostu zainteresowania najbardziej rdzenną problematyką filozoficzną zarówno wśród profesjonalnych filozofów, jak i wśród szerszych kręgów czytelniczych.

Oddziaływanie prac Barbary Skargi na polską humanistykę – niezależnie od oddziaływania jej aktywności publicznej w ostatnich latach i niezależnie od ukształtowania się dzięki prowadzonemu przez nią wiele lat seminarium badawczego grona filozofów średniego i młodszego pokolenia – rozłożone było na prawie pięćdziesiąt lat. Taka długa perspektywa i niedostępność niektórych pozycji z jej spuścizny nie ułatwiają dziś recepcji jej dzieła. Ten właśnie fakt, w połączeniu z głębokim przekonaniem o nieprzemijających wartościach poznawczych prac Barbary Skargi i ich znaczeniu dla filozofii polskiej, był zasadniczym motywem podjęcia edycji *Dzieł zebranych*. Nie będzie to zwykła reedycja niegdyś opublikowanych prac, lecz opracowane na nowo pod

względem bibliograficznym, technicznym i redakcyjnym wydanie poszczególnych pozycji, każdorazowo poprzedzone wstępem kompetentnego w danej tematyce specjalisty. Rozłożone na kilka lat przedsięwzięcie pozwoli objąć jednolitym spojrzeniem całość dzieła Barbary Skargi i – mamy nadzieję – docenić jego wielki potencjał teoretyczny. Niniejszym oddajemy w ręce Czytelnika kolejny tom tej edycji.

Jacek Migasiński